

Kangasalan Suonto

VUOSIJULKAISU 2021

- Kangasalan perhosista
- Punamultalukko ja Tavase
- Ilkon kaavoitus

Ei ole liian myöhäistä

Maailmanlopun ja romahduksen ennustuksia on tehty yli 5 000 vuotta. Ennusteet eivät ole toteutuneet. Onko ilmastonmuutos lopulta enne tulevasta romahduksesta? Brittiläisen ympäristöjournalistin **David Attenborough'n** mukaan ilmastonmuutoksesta selviää. Mikä olisi Kangasalan osuus tässä kamppailussa?

Luin David Attenborough'n kirjan *Yksi elämä, yksi planeetta – Näkemys ihmeellisen maailmamme tulevaisuudesta* (WSOY 2020). Kokeneen journalistin optimismi poikkeaa pelottelupropagandasta, jonka mukaan olet syyllinen maailmanloppuun, ellet heti ryhdy kasvissyöjäksi ja osta sähköautoa. Attenborough ei tuomitse eikä syyllistä. Hän ymmärtää meksikolaisia kalastajia ja Borneon maanviljelijöitä tarjoten heille toimivia vaihtoehtoja hyvän elämän jatkamiseen. Attenborough analysoi maailmaa brittiläisen liberalismien hengessä tutkien ilmiöitä ja olemusta eri puolilta ymmärtäen ja asettaen vastakkain erilaisia totuuksia.

Attenborough'n mukaan ihmisen aiheuttama ilmastonmuutos on tosi. Maapallon ilmakehän lämpeneminen on pysäytettävä alle 1,5 asteeseen. Mediat ovat sikäli oikeassa, että jos ei mitään tehdä, laajat etelän ja päiväntasaajan alueet muuttuvat asuinkelvottomiksi. Seuraa yhteiskunnallisia levottomuuksia ihmisten pyrkiessä pois maista, joita sodat räsittävät jo nyt. Suuren kriisin ja jopa valtioiden romahdusten vaara on olemassa. Siis jos ei mitään tehdä. Mutta paljon on tehtävissä. Attenborough dokumentoi, miten meksikolaiset kalastajat kalojen loputtua selvisivät kriisistä ja millaisia vaihtoehtoja Borneon maanviljelijöillä on palmuöljyn viljelylle. Kirja vilisee erilaisia ja ainakin kokeilemisen arvoisia keinoja ilmastonmuutoksen torjuntaan.

Ilmastokriisin alkuvaiheissa tuomiopäivän ympäristöjournalismi oli vallitsevaa. Attenborough on hyvän ympäristöjournalismin edelläkävijä. Ihailen 95-vuotiaan teräsvaarain optimismia ja taitoa esittää toimivia vaihtoehtoja, vaikka hän on britti. Britanniassa

nimittäin ei ole erityisemmin välitetty ympäristöstä.

Nyt ei ole liian myöhäistä. Attenborough nostaa meret, makeat vedet ja metsät tärkeiksi ilmastonmuutoksen torjunnan välineiksi. Valitettavasti hän vain ohimennen mainitsee Pohjoismaat eikä Suomea lainkaan.

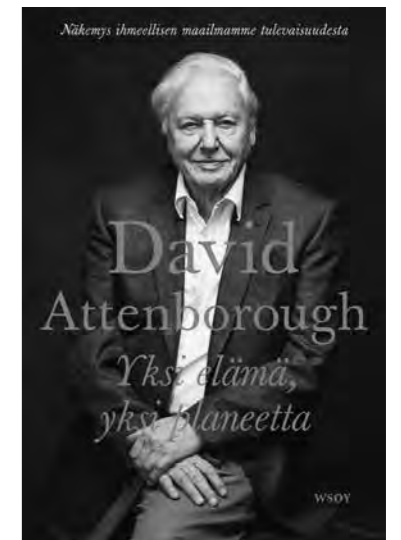
Kolmannes EU:n metsistä on Suomessa ja Ruotsissa. Suomi on Euroopan metsäisin maa. Pinta-alastamme 74 prosenttia on metsää (Britanniasta vain 13 %). Pirkanmaasta samoin kolme neljäsosaa on metsää. Se vastaa Kyproksen tai Kosovon kokoista aluetta. Kangasalan 870 km²:n pinta-alasta neljännes on vettä ja järviä. Metsien osuus kuntamme maa-alasta on kolme neljänneistä eli noin 475 km², ja osa on kansallisesti arvokasta harjuluontoa.

Kangasalan CO² päästöt vuonna 2017 asukasta kohti oli 6,7 tonnia. Vastaava luku muissa Tampereen kaupunkiseudun kunnissa oli Lempäälässä 6,3; Nokialla 5,7; Pirkkalassa 5,3; Ylöjärvellä 5,8 ja Tampereella 4,3 tonnia. Pirkanmaan kuntien keskiarvo oli 6,0 tonnia (Ylöjärvi 8.6.2020).

Kangasalan liittyminen Hinkukunnaksi 2019 oli myönteinen askel eteenpäin. Jos Kangasala haluaa vielä enemmän edistää luonnon monimuotoisuutta ja osallistua ilmastonmuutoksen torjuntaan, se voi vaikuttaa metsien ja järviluonnon käyttöön. Kuntien ympäristövastuu jopa korostuu, kun sote siirtyy ns. hyvinvointialueille. Kunnille jää edelleen valta päättää kaavoituksesta ja maankäytöstä.

David Attenborough esittää, että liikevoiton tavoittelun ohella tai sijasta yritykset alkaisivat kilpailla hiilidioksidipäästöjen vähentämisestä ja julkishalinto palkitsisi siitä. Keskeisenä menetelmänä hän esittää hiiliveroa, mutta ei päästökauppaa.

JORMA MÄNTYLÄ

Kangasalan luonto ry:n vuosijulkaisu

Julkaisija: Kangasalan luonto ry.
C/o Markku Välimaa
Majaalahdentie 128
36270 KANGASALA
050-3450234

Vastaava toimittaja:
Jorma Mäntylä
Jorma.Mantyla@kangasala.fi

Taitto:
Viestikettu
n-c@viestikettu.fi

ISSN-L 0781-5166
ISSN 0781-5166

Paino:
Viestipaino, Tampere 2021

Kangasalan Pitkäjärvi ruska-ajan sumuisena aamuna. Kuva Erkki Keihäs.

Kaukajärven ja Pitkäjärven välinen Sillansalmi. Tässä lehdessä on asiaa Pitkäjärvestä ja Ilkon kaavoituksesta sivuilla 8–11 ja 22–23. Kuva Eelis Pulkkinen.

Sisällys

- 5 Punamultalukko luonnonsuojelualueeksi
- 8 Pitkäjärvi – kätkeyty erämaajärvi kaupunkien puristuksessa
- 12 Linnustomme muuttuu
- 16 Ilmasto ja perhoset
- 19 Luonnonperintösäätiö vuodesta 1995
- 21 Miten suojella metsänsä
- 22 Aloite luonnonsuojelualueesta
- 24 Anneli Jussila Pentti Linkolasta
- 26 Kangasalan luonnon toimintaa 2021

JORMA MÄNTYLÄ

Kanassa:
Keisarinviihka (*Argynnis paphia*). Perhosen elinympäristö on laajentunut pohjoiseen noin 300 km viimeisten 10 vuoden aikana ja sitä näkee Kangasalla usein. Kuntamme perhosista artikkeli sivulla 16.

HALLITUS 2021

Kangasalan luonto ry

Markku Välimaa
050 3450234, markku.valimaa@kolumbus.fi

Jorma Mäntylä
0400 333575, jorma.mantyla@kangasala.fi

Tuija Lahti
040 5680799, lahti.tuija@gmail.com

Sina Isokallio
sina.isokallio@kangasala.fi

Tony Lähde
044 2955216, tonyanssi@gmail.com

Hannu Majava
0400 341210, majavahannu@gmail.com

Kari Sipilä
0400 722123, kakex831@gmail.com

Tuula Komsu
0400 643406, tuulakomsu@gmail.com

Heikki Toivonen
040 7493901, toivonenhe@gmail.com

Reetta Vuorio
reetta@oac.fi

Kangasalan Luonto -vuosilehden kaikki numerot 2009–2021 netissä

www.sll.fi/kangasala/kangasalan-luonto-lehti/

Tavase jarruttaa

Punamultalukon rekisteröinti luonnonsuojelualueeksi kestänyt 25 vuotta

HAASTATELU JA KUVAT JORMA MÄNTYLÄ

Miltä tuntuisi, jos maanomistaja myy metsämaata valtiolle luonnonsuojelua varten, mutta ostaja ei käytäkään sitä sovitettuun tarkoitukseen?

Tämän ovat saaneet kokea Kangasalan Vehoniemessä asuvat **Martti ja Marjatta Tiitola**.

He ovat 25 vuoden ajan nähneet ja kokeneet miten Tampereen omistama vesiyhtiö Tavase Oy on onnistunut estämään Punamultalukon rekisteröinnin luonnonsuojelualueeksi ja liittämisen Vehoniemenharjun luonnonsuojelualueeseen.

Metsähallituksen Luontoon.fi-verkkosivulla kerrotaan, että Kangasalan Vehoniemenharjulla sijaitseva luonnonsuojelualue muodostuu kahdesta osasta: Vuonna 1934 perustettu alue on 78 hehtaaria ja Punamultalukko 25

hehtaaria. Sivusto suosittelee aluetta oivaksi päiväretkikohteeksi.

Oikeasti Punamultalukko kuuluu luonnonsuojelualueeseen, mutta on yhä mahdollista, että Tavase Oy onnistuu estämään rekisteröinnin ja kiinteistönmuodostuksen. Yhtiön suunnittelema massiivinen järviveden imeytys koneistoinen, huoltoteineen ja imeytysalueineen harjualueella mitä ilmeisimmin pilaisi ainutlaatuisen Punamultalukon. Se on Kangasalan neljästä jääkauden aikaisesta supasta suurin.

SOPII OSAKSI

LUONNONSUOJELUALUETTA

Punamultalukko tuli Tiitoloiden sukutilan omistukseen jo 1800-luvulla. Viime vuosisadalla sieltä otettiin rautapitoista savimaata eli punamultaa maalin raaka-aineeksi. Toiminta loppui sotien

jälkeen, eikä aluetta voinut käyttää metsätaloudessa.

– Alue oli tavallista metsätalousmaata, paitsi punamullan otto, mutta sitä ei kyetty hyödyntämään metsäkoneilla rinteiden liian jyrkkyyden takia, kertoo Martti Tiitola.

Kun Vehoniemenharjun luonnonsuojelualue oli jo olemassa, tuntui mielekkäältä, että vuosikymmeniä lähes koskemattomana ollut suppa liitettäisiin osaksi luonnonsuojelualuetta. Niinpä Martti ja Marjatta Tiitola myivät 24 hehtaarin määrään valtiolle luonnonsuojelutarkoitukseen syyskuussa 1996.

Ympäristönsuojelijat ja paikalliset lehdet riemuivat: Punamultalukko on pelastettu ja suppa suojellaan. Kangasalan silloinen kaavoitusarkkitehti **Markku Lahtinen** ja ympäristökeskuksen päällikkö **Kirsti Krogerus** arvioivat ⇒

Aamulehdessä 1996, että alueelle on nyt vaikea hakea lupia ympäristöä pilaavaan toimintaan.

Toisin kävi. Punamultalukon rekisteröimisestä luonnonsuojelualueeksi kehkeytyi vuosikymmenien riita, jota on puitu tuomioistuimissa ja se on aiheuttanut kanteluja ja eduskuntakyselyjä.

Kaupanteon jälkeen kului pitkään, eikä mitään näyttänyt tapahtuvan.

– Olikohan piirustuslaudalla tai jossain muualla jo silloin suunnitelmia muusta käytöstä, tuumii Martti Tiitola.

Lopulta vuonna 2012 pidettiin toimituskokous, jossa alue liitettiin osaksi Vehoniemenharjun luonnonsuojelualuetta. Kokouksen jälkeen prosessi taas pysähtyi. Maanmittauslaitoksen insinööri **Eeva Kananen** keskeytti toimituksen 2.11.2012. Metsähallitus, joka hallinnoi kiinteistöä, haki rekisteröintiä 2011, mutta pyysi yllättäen sen peruuttamista 17.12.2012.

KANTELUJA JA KYSELYJÄ

Tässä vaiheessa tapahtumat Punamultalukon ympärillä alkoivat herättää laajempaa huomiota.

Pirkanmaan luonnonsuojelupiiri lähetti Ely-keskukselle, Metsähallitukselle ja ympäristöministeriölle vuonna 2013 vetoomuksen, että Punamultalukon suojeluprosessi saatettaisiin loppuun.

Kansanedustaja **Pauli Kiuru** (kok.) teki samana vuonna kirjallisen kysymyksen, voiko yksityinen maanomistaja luottaa, että valtiolle luonnonsuojelutarkoituksiin myyty kiinteistö käytetään kyseiseen tarkoitukseen.

Apulaisoikeusasiamies **Maija Sakslin** vastasi kyselyyn 29.12.2014. Vastauksesta kävi ilmi, että syy toimituksen keskeyttämiseen oli Tavase Oy:n toimitusjohtajan puhelinsoitto toimitusinsinöörille 26.11.2012. Toimitusjohtaja oli pyytänyt asiakirjoja ja esittänyt toimituksen lykkäämistä.

Apulaisoikeusasiamies katsoi, ettei lainvastaista ollut tapahtunut, sillä oli perusteltua odottaa Tavase Oy:n vesilain mukaisen hakemuksen käsittelyä. Sakslin piti kuitenkin kohtuuttomana 18 vuoden mittaiseksi venynyttä prosessia ja esitti asian käsittelyä maa- ja metsätalouden ministeriön kautta.

Ympäristöministeri **Ville Niinistö** vastasi kyselyyn, että ympäristöministeriön ja Metsähallituksen tavoitteena on Punamultalukon alueen liittäminen osaksi Vehoniemenharjun luonnonsuojelualuetta.

Kun vuodet taas vierivät eikä mitään tapahtunut, Martti ja Marjatta Tiitola vetosivat vuonna 2019 ympäristöministeriöön, että Punamultalukko viimein liitettäisiin Vehoniemenharjun luonnonsuojelualueeseen. Ylivohtaja **Ari Niirasen** vastauksen mukaan 23 vuotta on kohtuuton aika ja ”vireillä oleva kiinteistötoimitus tulisi pikaisesti saatua loppuun”. Ministeriön vastauksessa arvostettiin myyjien ratkaisua myydä valtakunnallisesti erityisen arvokas luonnonmuodostuma suojelualueeksi.

Kantelut ja vetoomukset vaikuttivat sen verran, että rekisteröinti aloitettiin uudelleen 2019 ja tammikuussa 2020 pidettiin uusi kiinteistötoimitus. Edellinen toimitusinsinööri jäävättiin ja toimitus jatkui loppuun asti siitä mihin edellinen insinööri oli lopettanut.

Tässä vaiheessa vesiyhtiö Tavase alkoi taas jarruttaa Vehoniemenharjun luonnonsuojelun laajentamista. Yhtiön hakemus tekopohjavesilaitoksen rakentamiseksi oli vuonna 2015 hylätty Vaasan aluehallintovirastossa, mutta Korkein hallinto-oikeus vuonna 2018 näytti keltaista valoa Tavaselle Kangasalla samalla kun se hylkäsi Pälkäneen puolen hakemuksen. Niinpä yhtiö valitti maa- ja metsätalouden ministeriön kautta vuonna 2020 pidetystä toimituskokouksesta. Sen mielestä asia tulisi taas palauttaa

Marjatta ja Martti Tiitola Kangasalan Vehoniemeltä toivovat, että tavoite Punamultalukon suojelusta toteutuisi.

Lehtileikkeitä Punamultalukosta.

Maanmittauslaitokselle uudelleen käsiteltäväksi.

MAAOIKEUS HYLKÄSI TAVASEN VALITUKSET

Aikaa kului taas vuosi, kunnes Kanta-Hämeen käräjäoikeuden maa- ja metsätalouden ministeriön kautta vuonna 2021. Se

hylkäsi kaikki Tavase valitukset, osin lakiin perustumattomina. ”Tavase valitukset nyt hylännyt maa- ja metsätalouden ministeriö katsoi ratkaisussaan, että toimituskäsittely on kestänyt jo varsin kauan eikä asian käsittelyn tässä vaiheessa toimituksen keskeyttämiseen ole enää mitään perusteita”, uutisoi *Sydän-Hämeen Lehti* 22.6.2021.

Maa- ja metsätalouden ministeriön päätöksiin on 60 päivän valitusajaksi. Tavase Oy käytti tätä mahdollisuutta. Niinpä asianajotoimisto Naturata toimitti Korkeimpaan oikeuteen valituslupahakemuksen viime elokuussa. Korkeimman oikeuden päätöstä odotellaan vuoden vaihteen tienoilla. Jos valituslupa myönnetään, käsittely KO:ssa vie taas aikaa. Jos valituslupaa ei tule, Tavase ylämäki jyrkkenee.

Aikaa vuoden 1996 suojelukaupasta on nyt kulunut 25 vuotta. Se voi olla Suomen ennätys luonnonsuojelualueen estämisessä, tai ainakin kärkisi-joille päästään.

Miltä tuntuu pitkän odottamisen jälkeen?

– Kyllähän tämä horjuttaa luottamusta asioitten hoitoon, onhan tämä törkeää, sanoo Martti Tiitola.

– Tärkeintä olisi, että Tavase kaatuisi, ja alkuperäinen tavoite Punamultalukon suojelusta toteutuisi, jatkaa Marjatta Tiitola. □

Mikä on Punamultalukko?

Punamultalukko on suuri jääkauden aikainen suppa Kangasalan Vehoniemenharjulla. Sen syvyys on lähes 50 metriä, joten se on Suomen ja Pohjoismaiden suurimpia.

Supat ovat syntyneet jääkauden sulamisvaiheen aikana harjualueille, kun soran ja kivien seassa olleet suuret jäälohkareet ovat sulaneet ja ympärillä ollut maa-ainesta on romahduttanut jyrkkäreunaiseksi kuopaksi.

Suppien pohjalla on erikoislaitteita mikroilmastoja, sillä lämpötila on pohjalla useita asteita viileämpää kylmän ilman ilma valuessa pohjalta. Siksi suppien pohjalla on usein lunta ja jäätä pitkään keväällä, kun ne muualla ovat sulaneet pois. Lämpötilan lasku näkyy suppien rinteiden kasvillisuudessa. Suppien pohjalla on enemmän kylmyyttä kestäviä kasveja.

Punamultalukon rinteiltä kaivettiin aikoinaan multaa punamul-

tamaalien raaka-aineeksi. Toiminta loppui toisen maailmansodan jälkeen. Tästä suppa sai aikoinaan nimensä.

Kangasalan harjuilla on muitakin suppia: Väärälukko, Mustalukko ja Isolukko. Vain Isolukko Kirkkoharjulla on luonnonsuojelualueella. Olisi monin tavoin perusteltua, että Kangasalan suurin suppa olisi myös suojeltu ja osa Vehoniemenharjun luonnonsuojelualuetta.

Suppien vesitasapaino on erittäin herkkä. Vesiyhtiö Tavase Oy on yrittänyt estää Punamultalukon liittämisen luonnonsuojelualueeksi, koska sen imeytysalue 2 sijoittuu Punamultalukon ja Mustanlukon väliin.

Kymmenien tuhansien kuutiometrien järveden ruiskuttaminen ja imeytys harjun rinteille pilaisi Punamultalukon, kuten kävi yhtiön imeytyskokeissa 1990-luvulla.

Tavase Oy:n imeytyskokeet muuttivat Punamultalukon järveksi keväällä 1998.

Korkein hallinto-oikeus kävi samalla paikalla katselmuksessa kesäkuussa 2018.

Pitkäjärvi

– kätkeyty erämaajärvi kaupunkien puristuksessa

INKA VAALAMO, ANTTI PULKKINEN, EMILIA OLKANEN

Pitkäjärvi on vuonomainen rotkojärvi Tampereen ja Kangasalan rajalla. Se on tunnettu jylhien kallioiden reunustamista äkkijyrkistä rannoistaan. Pitkäjärven kallioiden korkeudeksi on mitattu noin 40 metriä. Pirkanmaan maakuntakaavan mukaan kalliialue on valtakunnallisesti merkittävä. Pitkäjärvi on monin tavoin ainutlaatuinen lähiluontokohde.

Pitkäjärven lumovoima on osaltaan sen yllätyksellisyys: näin lähellä Tampereen kaupunkia ja vilkkaita tieyhteyksiä avautuu luonnon maisema, joka on kuin erämaasta. **Johanna Vuoksenmaa** on todennut Pitkäjärvestä: ”Kun piusten jyrkänteiden keskellä olevaan

veteen pulahtaa, tuntuu kuin uisi yhdessä metsän kanssa” (KS /28.7.2019). Tampereelta Kangasalle matkatessa järvestä ei ole tietoaakaan – niin syvänteeseen piiloutuneena järvi peittyi rantatörmänsä väliin. Hämmästyksen onkin suuri, kun Ilkontieltä astelee vanhoja varuskunta-alueen portaita tiheään lehtometsän läpi Pitkäjärven rantaan vanhalle varuskunta-alueen saunalle. Kaupungin humu jää kauas taakse kalliojyrkänteiden syleilyssä. Vastaavasti Liutussa, kun laskeutuu Sillansalmeen, järviluonnon muovaamat maisemat ovat keskiössä ihmisen rakentaman ympäristön jäädessä taka-alalle. Pitkäjärven pohjoisrannalla on sijainnut 1940-luvulta aina 1980-lu-

vulle asti ensin lentovarustevarikko, sittemmin ilmatorjuntapatteristo. Alue onkin pitkään ollut suljettu kulkijoilta, mikä osaltaan on ollut synnä siihen, että upeat näköalareitit jyrkänten reunalla sekä kallion alapuolinen pengertie ovat jääneet monille tuntemattomiksi – ja toisaalta myös säilyneet pääosin luontotilassa.

Tamperelaisen tehtailijan **Atte Wikholmin** tiedetään pyörämatkoillaan pysähtyneen lepäämään Pitkäjärven kalliolle ja lumoutuneen edessään aukeavasta maisemasta. Tehtailija osti Ilkon tilan ja päätti rakentaa metsätysmajan jyrkänten laelle 1800-luvun lopussa. Wikholm ehdotti jo sata vuotta sitten luonnonsuojelun alueen perus-

tamista Pitkäjärven alueelle, mikä ei kuitenkaan tuolloin toteutunut. Ilkon tila on kuitenkin säilynyt 1950-luvun alusta alkaen pääosin rakentamattomana Tampereen seurakuntayhtymän omistuksessa.

PITKÄJÄRVI JA KAUKAJÄRVI HERKKIÄ MUUTOKSILLE

Pitkäjärvi on ollut alun perin osa Kaukajärveä ja edelleen ne ovat toisiinsa yhteydessä Sillansalmen kautta. Kaukajärvi ja Pitkäjärvi sijaitsevat laaksossa, joka on syntynyt kallioperän murtumiskohtaan. Jääkauden jälkeen järvet yhdistivät Längelmäveden Pyhäjärveen ja muodostivat tärkeän vesi- ja harjuren. Tämä näkyy edelleen alueen ekologiassa. Pitkäjärveä on verrattu Torisevaan, jonka syntyhistoria onkin vastaava. Pitkäjärven jyrkät kallioiden muodot ovat kuitenkin jopa Torisevaa korkeammat.

Lähes 30 metriä syvä Pitkäjärvi on luokiteltu vuoroin reheväksi ja vuoroin karuksi järveksi. Vuonna 2017 Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys totesi, että ”Pitkäjärvi soveltuu virkistyskäyttöön vedenlaadun perusteella erittäin hyvin, ja vedenlaatu on lähellä erinomaista luokkaa.”

Pitkäjärvi muodostaa yhdessä Kaukajärven kanssa erityislaatuisen kokonaisuuden, joka on hyvin herkkä muutoksille. Järvillä on pieni valuma-alue (Kaukajärvi 11,2 km² ja Pitkäjärvi 2,3 km²). Pitkäjärven laskennallinen viipymä on noin 2,4 vuotta, kun se esimerkiksi Pyhäjärvestä on 38 vuorokautta. Järviin siis tulee vettä hyvin pieneltä alueelta, ja niistä poistuu vettä erittäin hitaasti. Tämä tarkoittaa sitä, että järvi- en lähiympäristöllä on poikkeuksellisen suuri merkitys niiden vedenlaatuun.

RANTAMETSÄT OVAT MONIPUOLINEN KOKONAISUUS

Pitkäjärven rantametsät ovat luontotyypeiltään, eliölajistoiltaan ja maastonmuodoiltaan hyvin monipuolinen kokonaisuus. Paahteiset kalliorinteet ja varjoiset lehtometsät vaihtuvat erämaisiksi korpimetsiksi ja väliin mahtuu jopa aukeaa suomaisemaa. Alueen luonnon monimuotoisuuden ja saavutettavuuden vuoksi se palvelee retkei-

Ilkon jyrkänteet ovat syntyneet kallioperän murtumiskohtaan.

lijää todellisenä luonnon kompaktina oppimateriaalina.

Pitkäjärven pohjoisrannalla sijaitseva Ilkon alue on tunnettu sankoista metsistä ja jyrkistä kallioiden muodista. Entisen kasarmien kohdalla alkaa maisemallisesti komein kalliokasvusto, joka jatkuu pitkälle ohi Ilkon kurssikeskuksen.

Ilkon alueen on arvioitu olevan yksi lajistollisesti arvokkaimmista kalliokohdista Pirkanmaalla. Kallioperä alueella on emäksistä, mikä on Suomen oloissa poikkeuksellista ja mahdollistaa kallioperän lehtokasvillisuuden. Kaikki lehdot ovat uhanalaisia Etelä-Suomessa, sillä niitä on jäljellä enää vain prosentti alkuperäisestä. Rantajyrkänteellä voi huomata paahteisenakin päivänä useassa kohtaa tiheäkasvuisia, jotka muodostavat lähteikön. Kallioperä on ravinne- ja kosteusolosuhteiltaan sekä paisteisuudeltaan niin vaihtelevaa, että siinä on runsaasti erilaisia pienialaisia kasvupaikkoja. Se on osittain varjainen ja melko luonnontilaisen kuusivaltaisen puuston vallassa, osittain paisteinen ja kulttuurivaikutteinen. Karun lakiosan painanteissa ja jyrkänteiden juurella kasvaa harvinaista lehtolajistoa. Esimerkiksi saniaiskasveihin kuuluvaa tummaraunioista ja liuskaraunioista on havaittu alueella. Kallioilla kasvaa erityisen vaateliaita sammallajeja, kuten alueellisesti uhanalainen kalvassipi-sammal. Jäkälät, kuten alueelta löydetty kalkkinahkajäkälä ja törmätorvijäkälä, kertovat osaltaan maaperän kalkkipitoisuudesta.

Pitkäjärven itäkärjessä kalliomurros jatkuu kanjonimaisena rotkolaaksona, joka on tunnettu lehto- ja korpimetsis-

tään. Pieni osa rotkosta on luonnonsuojelulla suojeltu *Alasen rauhoitusalue*, joka koostuu kahdesta viidenkymmen metrin päässä toisistaan olevasta erillisestä alueesta. Itäisemmällä alueella kuusien seassa kasvaa lehtipuita, kuten haapoja. Siellä esiintyy hajuheinää, joka on EU:n luontodirektiivin mukaan tiukasti suojeltava laji. Lehdon kasvilajiston kuuluvat myös esim. mustakokkonamarja, näsiä, kevätlinnunherne ja lehtoruusukesammal. Rauhoitusalueen läntinen osa on kuusivaltaista lehtomaista kangasta, jossa lahoppuutta on todella runsaasti. Paikoitellen metsässä on vallitsevaa metsätyyppiä ravinteikkaampia lehtolajikkuja sekä hieman karumpia mustikkavaltaisia tuoreita kankaita. Kuusen seassa kasvaa harmaaleppiä ja hieskoivua. Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokas alue jatkuu rauhoitusalueiden rajojen ulkopuolellakin. Rinne läntisen rauhoitusalueen alapuolella sekä rauhoitusalueiden välinen metsäalue ovat luontoarvoiltaan rauhoitusalueisiin verrattavia niin puuston iän, lajiston kuin lahoppuuden määrän osalta. Rinne on paikoitellen varsin kivinen ja sen alla, pellon reunassa, on luonnontilainen lähde. Saarenmaan osayleiskaavan luontoselvityksen mukaan alue tulisi säilyttää luonnontilaisena ja rakentamattomana, lisäksi rauhoitusalueen laajentamiselle on vahvat perusteet.

Pitkäjärven eteläranta on pitkälti varttunutta, kuusivaltaista lehtomaista kangasmetsää, joka on säilynyt luonnontilaisena jyrkästi nousevalla rinteellä. Siellä on myös mm. haapaa ja lahoppuutta mahdollistaen monipuolisen ⇒

linnuston ja liito-oravan elinalueet. Kikapirtiltä noin 250 metriä lounaaseen sijaitsevan Turvelammen ympäristö on monipuolinen vaihdellen tiheästä männiköstä lähes luonnontilaiseen suoalueeseen ja karuista kallioista rehevään saniaiskorpeen. Turvelammen länsipäähän on aikanaan kaivettu laskuoja, joka polveilee aina Pitkäjärven etelärannan jyrkänlehdelle, josta vesi laskee järveen luonnonmukaisena putouksena. Pitkäjärven eteläpuolella on useita uhanalaisia luontotyyppisiä, kuten lehtoja, kosteikkoja ja lähteikköjä. Alueen runsasravinteiset lehdot luokitellaan äärimmäisen uhanalaiseksi luontotyyppiksi. Alueen tuoreet keskirasvinteiset lehdot, vanhat sekapuustoiset lehtomaiset kankaat ja sararäme ovat puolestaan vaarantuneita luontotyyppisiä. Näiden lisäksi alueella esiintyy useita silmälläpidettäviksi luokiteltujen luontotyyppisiä. Luontoselvityksen mukaan alue on säilytettävä luonnontilaisena ja rakentamattomana mahdollisimman laajana kokonaisuutena, mikä tukee myös alueen virkistyskäyttöä.

Pitkäjärven ympäristössä sijaitsee lukuisia lähteitä, lähteikköjä, tihkupintoja ja noroja, jotka osaltaan mahdollistavat alueen poikkeuksellisen luonnon ja kasvillisuuden. Näistä Alasen rauhoitusalueen lähde mainittiin edellä. Sillansalmen läheisyydessä sijaitseva Liutun lähde, joka tunnetaan luontomatkailijoiden keskuudessa aina pääkaupunkiseutua myöten, on osa laajempaa lähteikköaluetta. Sen alapuolisen laajan kosteikkoalueen säilyminen on tärkeää koko alueen ekologian kannalta. Myös Pitkäjärven pohjoispuolella on lukuisia lähteitä. Näistä suuri osa on kartoittamattomia. Esimerkiksi Ilkon jyrkällä kalliorinteellä on tihkupintoja, joiden ansiosta kalliojyrkänlehdille muodostuu talvella upeat jääputoukset. Ilkon kursikeskuksen pihapiirissä sijaitsee lähdepohjainen lampi, josta virtaa lähdepuuro Pitkäjärveen. Lähteet ovat herkkiä, luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeitä elinympäristöjä, joita maankäyttö- ja rakennuslaki sekä metsä- ja vesilaki ohjaavat suojelemaan. Tästä huolimatta monia lähteitä alueella on jo päässyt tuhoutumaan rakentamisen ja avohakkuiden takia.

Pitkäjärven pohjois-, itä- ja etelärantojen vanhojen metsien on havaittu muodostavan poikkeuksellisen laajan liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkakokonaisuuden. Esiintymä on

Tehtailija Wikholmin huvila Ilkossa.

Kangasalan länsiosan tärkein liito-oravakeskittymä, jonka luonto- ja suojeluarvon on todettu olevan erittäin merkittävä. Liito-orava on suojeltu avainlaji, joka kertoo luonnon monimuotoisuudesta. Sen esiintymisellä on isot kerrannaisvaikutukset koko ekosysteemin rikkauteen ja elinvoimaan. Pitkäjärven rantametsä muodostaa jatkumon, jossa liito-oravat liikkuvat vakituisesti ja jolta on hyvät latvusyhteydet eri suuntiin. Pitkäjärveä ympäröivä metsä on liito-oravan kannalta ihanteellista: puustorakenne on monipuolinen ja monikerroksinen, suojaa antava ja se tarjoaa useita pesäpuita eli kolopuita, risupesäkuusia ja pönttöpuita. Alueella kasvaa myös ravintoa tarjoavaa lehtipuuta hajanaisesti ja lehtipuuvaltaisina kuvioina.

RAKENNUSHANKKEIDEN PURISTUKSESSA

Pitkäjärven alueen sijainti Tampereen ja Kangasalan puristuksessa on johtanut vuosien saatossa siihen, että sen rantamille kohdistuu kovia rakentamispaineita. Pitkäjärven eteläpuolelle, lähelle Saarenmaantietä kaavoitetaan parhaillaan isoa työpaikka- ja asuinalueita. Pitkäjärven luoteiset rannat on jo pääosin rakennettu ja siellä asutokantaa on edelleen tiivistetty huomattavasti viime vuosina. Kangasalan tien ja järven välinen lehtometsä on suurelta osin saanut väistyä. Nyt asutusta on suunniteltu edelleen lisää. Myös Ilkon valtakunnallisesti arvokasta kallioaluet-

ta ollaan rakentamassa, vaikka alueen luonnonarvojen vaarantaminen on osayleiskaavan mukaan kiellettyä. Rakentamista ollaan useammassa kohdissa sallimassa jopa aivan rantaviivaan.

Jo 1960-luvulla Pitkäjärven yli kaavailtiin moottoritietä. Koko Vatalan alueen väestön kerrotaan nousseen vastustamaan hanketta. Myös ajan-kohtaisesti uusia tielinjauksia on suunnitella Pitkäjärven läheisyydessä arvokkaiden luontoalueiden halki. Pitkäjärven länsipäähän, Sillansalmen yli Liutusta Saarenmaantielle, on ehdotettu uutta väylää. Pitkäjärven itäpäässä rotkolaakson yli, reilun puolen kilometrin päähän varsinaisen järven itäpäästä, on kaavailtu kakkoskehätietä. Kaavaluonnoksissa tielinjaus on suunniteltu Alasen rauhoitusalueen kahden määrään poikki, mikä on täysin vastoin Saarenmaan luontoselvityksen suositusta.

Mikäli kaavasunnitelmat toteutuvat, niillä on suuri vaikutus Pitkäjärven alueen maisema- ja virkistysarvoon, melun määrään, kallioluontoon, lajiston selviytymiseen ja järvien kuntoon. Kokonaisuutena kaavoista uhkaa tulla ekologinen katastrofi alueen herkälle luonnolle. Kokemäenjoen vesistön vesiensuojeluyhdistys on tutkimuksissa todennut, että Pitkäjärvi kestää vain heikosti siihen kohdistuvaa kuormitusta ja siksi kuormitus olisikin minimoitava. Järveä ympäröivä monimuotoinen luonto suojelee parhaiten Pitkäjärven kuntoa. Järveen jyrkästi viettävä maas-

INKA VALAMO

HIMLA ARKITEHDIT OY

Havainnekuva. Kaavoitussuunnitelman mukaan Ilkkoon rakennettaisiin suuri kerrostaloalue kalliojyrkänlehteen reunalle. Wikholmin huvila jäisi kerrostalojen väliin.

to tekee hulevesien käsittelystä alueella hyvin hankalan. Uusia asuinalueita varten on juuri rakennettu uusi hulevesiputki vanhan varuskunta-alueen saunan viereen. Jo nyt sateisella säällä näkyy, kuinka hulevesiputken päässä järven vesi on samentunutta. Pitkäjärven veden kunnolla on suuri merkitys Kaukajärveen, johon Pitkäjärven vesi virtaa Sillansalmen ali. Kirkas Kaukajärvi on tähän asti ollut Tampereen puhtain järvi.

Maanrakennus- ja metsätyöt ovat jo osaltaan heikentäneet Pitkäjärven lähimetsien luonnonarvoa. Järven pohjoispuolen maastoa ja metsiä on muokattu. Esimerkiksi Ilkon valtakunnallisesti arvokkaalla jyrkänlehdellä on tehty hakkuita. Ilkontien varteen rakennetun omakotitaloalueen täyttömaata on puolestaan levitetty näköalajyrkänlehdelle, mikä on samalla turmellut arvokkaan osan virkistysaluetta.

Pitkäjärven eteläpuolella on tällä hetkellä toimenpidekielto, jota ennen alueella on suoritettu useita avohakkuita. Pitkäjärven eteläpuolella, Saarenmaan kaava-alueen eteläosissa on tehty maanrakennus- ja metsätöitä, joiden takia kaksi metsälakikohdetta on tuhoutunut - molempiin tapauksiin liittyy maaperän kuivuminen. Ilmastomuutoksesta johtuvat helle- ja sadejakot ovat todellinen uhka luontokohdille erityisesti silloin, kun metsä- tai maanmuokkaustöiden vuoksi maaperä ja mikroilmasto kuivuu.

PITKÄJÄRVEN PUOLESTA SANOISTA TEKIOIHIN

Pitkäjärven ympäristön luontoarvot on tunnustettu useissa eri selvityksissä. Rotkojärven upea luontomaisema on alueen suuri vahvuus ja vetovoimatekijä. Myös maakuntakaava määrittää Pitkäjärven alueen kokonaisuudessaan tärkeäksi viheralueeksi sekä ekologiseksi yhteydeksi Kangasalan ja Tampereen välillä. Kangasalan ja Tampereen valtuustoissa onkin tehty luonnonsuojelualuealoitteet Pitkäjärven ja Kaukajärven ympäristöön.

Pitkäjärven suojelemiseksi on nousut Pelastetaan Pitkäjärvi -kansanliike, jonka toimintaan pääsee mukaan esim. Pelastetaan Pitkäjärvi -sivustojen kautta Facebookissa tai Instagramissa. Myös sähköpostilla voit ottaa yhteyttä pelastetaan.pitkajarvi@gmail.com. Pitkäjärven puolesta laaditut adressit ovat lyhyessä ajassa keränneet yhteensä noin 4 000 allekirjoitusta (ks. adressit.com). □

Lähteet

Uljas, S. 2018. Saarenmaan osayleiskaavan luontoselvitys. https://www.kangasala.fi/wp-content/uploads/2018/12/36_Saarenmaan-osayleiskaavan-luontoselvitys-Kangasalan-kaupunki-2018.pdf Haettu 20.10.21

Ahola, T. 2010. Vatalan kulttuuriympäristöselvitys. <http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http://www.profiun.com/archive/ArchivedObject-7F0419DB-3BD7-65BC-5A9B-A6F36AA2860C>

FCG Suunnittelu ja tekniikka oy. 2012. Vatalan – Lamminrahkan – Ruutanalan alueiden luontoarvojen yhteenveto. Raportti. Kangasalan kunta. <https://www.kangasala.fi/wp-content/uploads/2018/03/Vatalan-Lamminrahkan-Ruutanalan-alueiden-luontoarvojen-yhteenvedo-2012.pdf>

Heinilä, M. 2010. Kangasalan Vatalan kehitys kulttuuriympäristön ehdoilla. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/123456789/6558/heinila.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Kontula T. et al. 2021. Pirkanmaan uhanalaiset lajit ja luontotyypit. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/328936>

Kontula & Raunio. 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. KVVY. 2017. <https://vesienhoito.kvvy.fi/vesientila/#havaintopaikka/7657>

Parnela, Ari & Arkkio, Harri. 2015. Kissakalliolta Illeröömiin, Pirkanmaan kalliiosammaltutkimus. Pitkäjärvi – erikoislaatuinen luonnonnähtävyys Tampereen ja Kangasalan rajalla. 1962. Tammerkoski.

Linnustomme muuttuu

— osa lajeista yleistyy, enemmän uhanalaisia lajeja

TEKSTI HEIKKI TOIVONEN, KUVAT HANNU MAJAVA

Kanaahaukka.

Linnuista tiedetään enemmän kuin useimmista muista eliöryhmistä. Niistä ollaan yleisesti kiinnostuneita, ja maassamme on tuhansia aktiivisia lintuharrastajia. Lintuharrastajien järjestö *Birdlife* Suomi julkaisee omaa Linnut-lehteä ja vuosittain lintujen esiintymistä syvällisemmin käsittelevän vuosikirjan. Äskettäin *Birdlife* julkaisi myös yleiskatsauksen Suomen linnuston tilasta. Monilla alueellisilla lintuyhdistyksillä on omat lehtensä, Pirkanmaalla Lintuviesti.

Meillä pesii merkittävä osa monien lintujen Euroopan kannasta, joten maallamme on vastuuta näiden lajien elinkelpoisten kantojen säilyttämisessä. Tällaisia Suomen vastuulajeja ovat useat kahlaajat (esimerkiksi jänkäsirriäinen, mustaviklo, punakuiri, liro, valkoviklo, kuovi) ja vesilinnut (telkkä, selkälokki, pikkulokki, laulujoutsen,

tukkakoskelo, isokoskelo, uivelo, mustaturkku-uikku), monet tuttuja myös Kangasalan lintuvesiltä. Myös teeri ja metso kuuluvat vastuulajeihin. Suomi on tärkeä monille muuttaville linnuille, varsinkin rannat, lintuvedet ja viljelysalueet ovat tärkeitä ruokailu- ja levähdysalueita maamme kautta muuttaville linnuille.

LINNUSTON MUUTOS JA UHANALAISKEHITYS

Viime vuosikymmeninä linnustossa on tapahtunut suuria muutoksia. Erityistä huomiota on herättänyt eräiden isojen lintujen – laulujoutsenen, valkoposkihanhen, kanadanhanhen, merimetson ja merikotkan – merkittävä runsastuminen.

Usein sen syynä on ollut vainon väheneminen. Merikotkan pelasti 1960-luvulla alkanut talviruokinta, jon-

ka ansiosta nuoret kotkat eivät enää altistuneet ympäristömyrkyille tai muuttomatkojen vaaroille samassa määrin kuin aikaisemmin, ja kanta alkoi hitaasti toipua. Sittemmin merikotka on yleistynyt niin paljon, ettei sitä enää pidetä uhanalaisena. Merikotka kuuluu nykyään myös Kangasalan pesimälajistoon.

Hanhien nopea runsastuminen 2000-luvulla johtuu niiden muuttoreittien muuttumisesta. Muutoksen taustalla on ainakin osaksi ilmaston lämpeneminen, joka on siirtänyt talvehtimis- ja levähdysalueita sekä muutannut muuton ajoittumista.

Vaikka monet lajit ovat runsastuneet viime vuosikymmeninä, vielä useimmat ovat vähentyneet, ja monista on tullut uhanalaisia. Meillä pesii noin 250 lajia, joista lähes kaikista on voitu tehdä uhanalaisarvio. Kun vuoden 2000 uhanalaisarviossa, ”Punaisessa

kirjassa” oli 72 uhanalaista tai silmälläpidettävää lajia, uusimmassa vuoden 2019 arviossa niitä on huolta herättävästi peräti 121. Näistä hävinneitä lajeja oli 1, uhanalaisia 86 ja silmälläpidettäviä 34. Eräiden aiemmin uhanalaisten lajien kannalta kehitys on ollut myönteistä, vuonna 2019 arvioinnissa aiemmin uhanalaisista tai silmälläpidettävistä lajeista arvioitiin nyt elinvoimaisiksi muun muassa teeri metso, kalasääski, merikotka ja punatulkkku. Uusia uhanalaisia oli kuitenkin paljon enemmän, muun muassa aiemmin yleiset hömötiainen, töyhtötiainen, tervapääsky, räystäspääsky, pyy, nokikana, haapana ynnä muita.

Linnuston uhanalaistumista tapahtuu kaikissa elinympäristöissä, selvintä se on lintuvesillä, soilla sekä tunturialueilla. Lintuvesien lajeista uhanalaisiksi arvioitiin vuonna 2000 11 lajia, mutta vuonna 2019 jo 27 lajia. Soiden osalta vastaavat luvut olivat 5 ja 12 lajia, tunturialueiden osalta 10 ja 20 lajia. Myös maatalousalueiden lajisto on jatkuvasti taantunut, vuonna 2000 punaisen listan lajeja oli 13, vuonna 2019 jo 19. Metsälintujen kohdalla ei ole tapahtunut yhtä suurta muutosta (21 lajia vuonna 2000 ja 22 vuonna 2019).

Monien metsälajien osalta taantumista on kuitenkin tapahtunut jo aiemmin, ja kun alentuneet kannat ovat viime aikoina pysyneet melko vakaina, niitä ei nyt pidetä uhanalaisina. Tällaisia lajeja ovat metsäkanelinnut teeri ja metso, joiden määrät olivat muutamia vuosikymmeniä sitten kuitenkin paljon nykyistä suurempia. Uusina lajeina listalle ovat tulleet aiemmin yleisten hömötiaisen ja töyhtötiaisen lisäksi muun muassa varpuspöllö, kanaahaukka ja pyy.

UHANALAISUUDEN SYYT

Lintujen uhanalaisuuden tärkein syy on elinympäristöjen muutos. Suuria ympäristömuutoksia kuvaa hyvin lentäviä hyönteisiä saalistavien lajien väheneminen.

Tervapääsky sekä räystä- ja törmäpääsky ovat vähentyneet erittäin nopeasti (uhanalaisuusluokka EN), haarapääsky hieman hitaammin (VU). Vähenemisen taustalla ovat muun muassa maatalouden muutosten vaikutukset lentäviin hyönteisiin. Näitä ovat muun muassa laidunnuksen väheneminen, avo-ojien katoaminen, pellon reunaosien väheneminen sekä ⇒

Pikkutikka.

Miten lintujen uhanalaisuutta arvioidaan?

Lintujen uhanalaisuuden arviointi perustuu lajin häviämistodennäköisyyteen, johon vaikuttavat erityisesti kannankehitys, populaation koko ja levinneisyysalueen koko. Lajin kannankehitystä tarkastellaan kolmen sukupolven ajan tai vähintään 10 vuoden ajalta. Sukupolvien aika vaihtelee lajeittain. Vaikka laji olisi aiemmin taantunut ja kanta olisi edelleen selvästi aiempaa pienempi, lajia ei arvioida uhanalaiseksi, jos viimeaikainen kannankehitys ei ole ollut selvästi vähenevä tai koko maan populaatio on alle 500 paria.

Suomen lajien uhanalaisuutta osoittaviin punaisiin listoihin sisällytetään maastamme hävinneet (RE), uhanalaiset ja silmälläpidettävät lajit. Uhanalaisia lajien uhanalaisuusluokkia on kolme: Vaarantuneet (VU) = lajien populaatio on taantunut vähintään 30 % kolmen sukupolven aikana tai on alle 500 paria; Erittäin uhanalaiset (EN) = populaatio taantunut vähintään 50 % tai on alle 125 paria; Äärimmäisen uhanalaiset (CR) = populaatio taantunut vähintään 80 % tai on alle 25 paria. Silmälläpidettäville (NT) lajeille ei ole annettu yhtä tarkkoja kriteerejä, Suomessa tehdyssä tarkastelussa populaation väheneminen on ollut yleensä luokkaa 25–30 %.

Hömötiainen.

kasvinsuojeluaineiden käyttö. Metsätalouden seurauksena metsät ovat nuorentuneet, niiden rakenne on yksipuolistunut ja niissä on vähän lahpuuta.

Soiden ojitus on aiheuttanut monien lajien taantumista ja sen vaikutukset näkyvät selvimmin Etelä-Suomessa.

Vesien rehevöityminen ja rantojen ja kosteikkojen umpeenkasvu on vesilintujen keskeinen uhkatekijä. Taajamissa linnut – kuten höynteisetkin – kärsivät yhdyskuntarakenteen tiivistämisestä, liian pienistä viheralueista sekä puistojen ja pihojen yksipuolisuudesta hoidosta.

Useimmat uhanalaisuuden syistä vaikuttavat myös tulevaisuudessa. Samaa aikaan ilmastomuutoksen vaikutukset voimistuvat. Talven lyheneminen, kevään aikaistuminen ja syksyn piteneminen näkyvät jo nyt lintujen muuttoaikojen ja talvehtivien lintujen määrän muutoksina.

Monien lajien pesimäaikainen levinneisyys on siirtynyt ja siirtyy edelleen kohti pohjoista. Esimerkiksi riekon le-

vinneisyysalue Etelä- ja Keski-Suomessa on selvästi pienentynyt, Pirkanmaalla se jo harvinaisuus. Toisaalta ilmaston lämpeneminen lisää maamme merkitystä vesilintujen muutonaikaisena levähdysalueena tai talvehtimisalueena. Tämä näkyy esimerkiksi joutsenten, allin ja tukkasotkan talviaikaisena runsastumisena rannikkoalueilla.

Ilmastomuutos vaikeuttaa myös muuttolintujen matkaa. Monien kaukokuuttajien pitää ylittää muuttomatkallaan Välimeri, eräiden jopa Sahara. Lisääntyvä kuivuus muodostaa niille suuren uhan. Muuttavien lintujen kannalta elintärkeät kosteikot vähenevät jatkuvasti ja tulevaisuudessa linnut joutuvat kilpailemaan vedestä yhä enemmän ihmistoiminnan kanssa.

Muitakin vaaroja on, Välimeren alueella lintuja pyydetään edelleen monin paikoin verkoilla ja petolintuja ammutaan yleisesti. Muuttolintujen suojeleminen vaatii kansainvälistä yhteistyötä, jotta muuttoreitit ja merkittävät levähdys- ja talvehtimisalueet voidaan turvata.

MITEN SUOJELLA LINTUJA?

Suojelun keinoja on käsitelty muun muassa punaisissa kirjoissa sekä Birdlife Suomen vuosikirjoissa.

Varsinkin vesilintujen elinympäristöjä tulisi kunnostaa ja hoitaa aikaisempaa enemmän. Hyödyllisiä toimenpiteitä ovat rantojen avoimena pito, varsinkin laidunnuksen avulla, ja rehevöitymisen vähentäminen esimerkiksi särkikaloja vähentämällä.

Vesilintujen pesimämenestystä kannattaa yrittää parantaa pienpetojen pyynnillä. Myös lokki- ja vesilintujen suosimia tekosaaria tulisi kokeilla kosteikoilla nykyistä laajemmin.

Linnut tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon myös maataloudessa. Laiduntava karja ylläpitää runsaita höynteiskantoja.

Viljelymaisemassa tulisi ylläpitää kesantoja, samoin ojien ja jokivarsojen pensaat ja puusto tulisi mahdollisuuksien mukaan säilyttää. Haitallisten kasvinsuojeluaineiden käyttöä tulisi rajoittaa.

Metsissä tulisi säilyttää linnuille tärkeitä rakennepiirteitä, vanhaa ja monikerroksista puustoa, lahpuuta, suuria puita ja riittävää alikasvustoa. Monet metsälajit hyötyisivät, jos metsän peitteisyyden säilyttävää jatkuvaa kasvustusta lisättäisiin ja vältettäisiin kesäaikaisia hakkuita.

Etelä-Suomessa on riittämättömästi suojelualueita metsien ja soiden linnuston kannalta. Suojelualueilla on tärkeä merkitys lintujen sopeutumises- sa muuttuvissa olosuhteissa, varsinkin pohjoisille lajeille tärkeiden elinympäristöjen säilyttäminen luonnontilaisina auttaa niiden säilymistä. Suojelualueet auttavat myös etelästä tulevien lajien asettumista. Suomen on arvioitu olevan tulevaisuudessa tärkeä alue entistä useampien lajien suojelun kannalta.

MITEN EDISTÄÄ LINNUSTON-SUOJELUA KANGASALLA?

Edellä mainittujen metsä- ja maatalouden toimien toteutus olisi tärkeää myös Kangasalla.

Metsälintujen tilannetta parantaisi varsinkin vanhojen ja varttuneiden metsien suojeleminen. Kangasalla on varsin

paljon tervaleppä-, harmaaleppä- tai koivuvaltaisia rantametsiä, jotka ovat merkittäviä monien lajien, muun muassa tikkojen kannalta.

Linnuston kannalta merkittäviä alueita on selvitetty Pirkanmaan lintutieteellisen yhdistyksen (Pily ry) MAALI-hankkeessa. Näitä alueita ovat Kangasalan lintujärvet rantametsineen ja ympäröivine peltoalueineen (ytimenä Kirkkojärven Natura-alue), Roineen Kaivannonsele, Huutijärven Teerimäki, Sahalahden Pakkalanjärvi ja Kuhmalahden Tervaniemenlahti. Ne kaikki ovat merkittäviä muutonaikaisia kerääntymisalueita.

MAALI-hankkeessa esiteltiin myös muutama muu lintujen pesinnän kannalta merkittävä alue, muun muassa kaksi yhdyskuntalajien, erityisesti selkälökin, kannalta merkittävää kohdetta.

Kirjoittajan mielestä Kangasalan linnuston suojelun erityisiksi kohteiksi sopisivat punasotka, pikkutikka, pyy ja kanahaukka. Jos niillä menee hyvin, moni muukin laji voi hyvin. Olisi myös hienoa, jos Kangasalan lintuvesille ilmestyisi kunnan naurolokkiyhdyskuntia. □

Lähteet

- Lehtiniemi, T., Toivanen, T. & Södersved, J. (toim.) 2021. Linnuston tila Suomessa. 32 s. Birdlife Suomi ry.
 Lehtiniemi, Teemu 2019. Joka toinen Suomen pesimälintu punaisessa kirjassa. Linnut 1/2019: 18-21.
 Seppälä, Petri 2015. Loppuraportti MAALI-hankkeesta: Kangasala I Muutonaikaiset kerääntymisaluet, III Pesimäalueet. Lintuviesti 2/2015: 20-24, IV Pesimäalueet, yhdyskunta- eli kolonialajit. Lintuviesti 3/2015: 24-25.
 Tiainen, J., Lehtiniemi, T., Lehikoinen, A. ym. 2019. Suomen lintujen uhanalaisuus 2019. Linnut vuosikirja 2018: 14-25.

Punasotka.

PEKKA MALINEN

Tummaverkkoperhonen,
Melitaea diamina.

Ilmasto ja perhoset Muutoksia Kangasalla

RISTO MARTIKAINEN

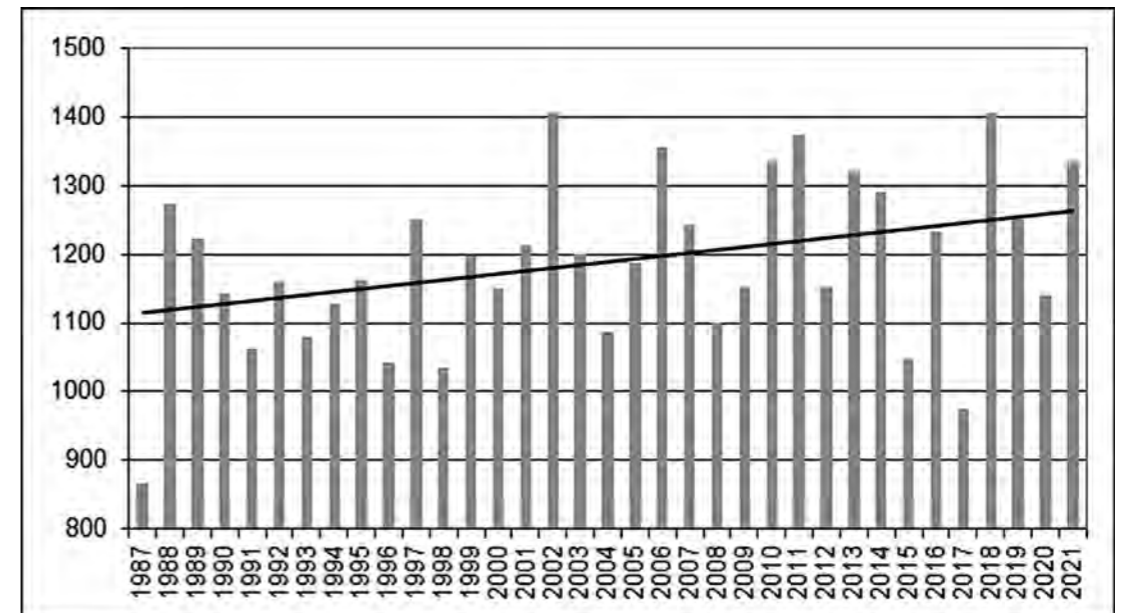
Perhosten elinolosuhteisiin vaikuttavat eniten kasvillisuus ja ilmasto. Vaikka usean perhoslajin toukat syövät lähes mitä tahansa ravintoa, on suuri osa lajeista monofageja, niille kelpaa vain tietty kasvi. Ellei seudulta tätä löydy, ei perhonenkaan pysty täällä lisääntymään, vaikka aikuinen satunnaisesti paikalle osuisikin. Kasvit puolestaan ovat riippuvaisia ilmastosta, ja näin ollen myös perhoset seuraavat ilmasto-olosuhteita. Toisaalta myös perhosten kehitys munasta aikuiseksi vaatii tietyt olosuhteet, joista ilmasto ei suinkaan ole vähämerkityksellisin. Vaikuttavia ilmastotekijöitä ovat

mm. tuuli, kosteus (kotelovaiheessa homehtumis- tai kuivumisvaara!), ilmanpaine, pilvisuus ja ennen kaikkea lämpötila. Lämpötilan vaikutus on useampitahoinen. Lämpötila ei saa olla liian matala, mutta ei myöskään liian korkea, eivätkä vaihtelut saa olla äkkinäisiä tai liian suuria. Monilla perhosilla kuten päiväperhosilla ja lasisiivillä on selvä minimilämpötila, jolloin ne lentävät. Toisaalta monet lajit eivät ole liikkeellä, jos lämpötila on liian korkea. Erityisen haitallisia perhosille ovat nykyään tavalliset ilmaston ääriolosuhteet.

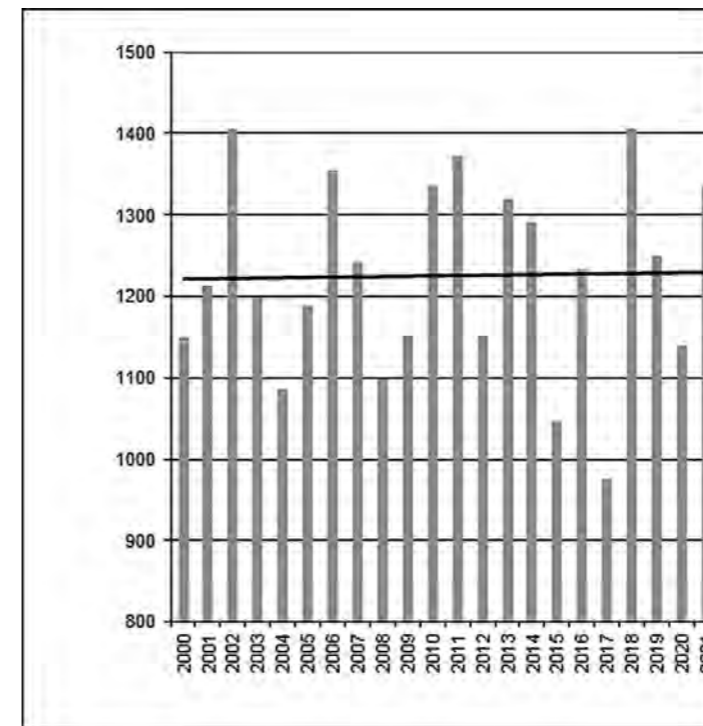
Perhosten ilmasto-olosuhteille paras mitattava ominaisuus on lämpösumma.

Se on vuorokautisen keskilämpötilan kumulatiivinen summa viiden asteen ylittävältä osalta. Sen laskeminen keväällä aloitetaan, kun lumipeite on kadonnut aukeilta paikoilta, keskilämpötila vähintään 5 vrk peräkkäin on suurempi kuin +5 °C ja seuraavien 5 vrk:n keskilämpötilojen summa on vähintään 20 °C.

Kirjoittaja on vuodesta 1987 alkaen säännöllisesti mitannut ja laskenut lämpösummaa perhoshavaintopisteessään Pälkäneen Pohjalahdella Kangasalan (Sahalahden) rajan läheisyydessä. Elokuun loppuun mennessä on lämpösummaa vuosittain kertynyt seuraavasti:

Vaikka vuosivaihtelut ovat olleet suuria, on trendi selvästi nouseva, lähes parisataa astetta 35 vuodessa.

Jos tarkastellaan lämpösummia vain tällä vuosisadalla, on tilanne toinen, lämpösumma ei ole enää kasvanut.

Perhosiin Pirkanmaalla on lämpötila vaikuttanut siten, että tänne on tullut runsaasti uusia eteläisiä lajeja, joista moni on myös vakiintunut pysyväksi.

Toisaalta moni vanha laji on taantunut tai jopa hävinnyt kokonaan, osa tosin on vain muuttanut pohjoisemmaksi. Parhaimmillan lisäys oli 2000-luvun alussa, ja on siitä viime vuosina jonkin verran laantunut. Lisääntyminen on ollut huomattavasti suurempaa kuin

taantuminen. Tämä ei kuitenkaan ole täysin positiivista. Monet hävinneet lajit nimittäin ovat hienoja pohjoisia lajeja, joita ei etelämpänä lainkaan tavata, kun taas tulokkaat ovat usein etelässä aivan tavallisia, jopa massalajeja.

Tampereen seudulla (Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Pälkäne, Ruovesi, Tampere, Valkeakoski, Vesilahti, Ylöjärvi) tavattujen (suurperhos)lajien kokonaislukumää-

rä on kasvanut huomattavasti. Vuoden 1987 jälkeen tunnettiin 632 lajia, kun lajiluku vuoden 2011 lopussa oli 703 ja vuosi 2020 mukaan lukien 713 lajia.

Kangasalan vastaavat luvut puolestaan ovat 536, 610 ja 637 (kahdessa jälkimmäisessä mukana on Sahalahti). Koko kasvua ei kuitenkaan voi lukea pelkästään ilmaston lämpenemisen ansioksi, myös havainnointi on tehostunut. ⇒

Karttaperhonen (*Araschnia levana*) levittäytyi Suomeen Laatokan Karjalasta 1980-luvulla. Sitä tavataan jo Länsi-Suomessa ja Kangasalla.

JORMA MÄNTYLÄ

Kangasalla mielenkiintoisia uhanalaislajeja

Tummaverkkoperhonen (*Melitaea diamina*): Laji on erittäin uhanalainen, rauhoitettu ja kiireellisesti suojeltava.

Se lentää kesäkuun puolivälistä heinäkuuhun ja on toukkana heinäkuun lopulta toukokuun loppuun talvehtien keskenkasvuiseena. Toukka elää lehtovirmajuurella (*Valeriana sambucifolia*), yhdyskunnittain kehäämässään kudoksessa; talvehtimisen jälkeen se elää yksittäin. Toukka koteloituu matalalle kasvillisuuteen. Elinympäristönä ovat luhtaniityt, ahot ja suoniityt, ensisijaisesti tuoreet niityt.

Laji elää metapopulaationa, eli on useiden paikallisten saman lajin populaatioiden muodostama kokonaisuus. Tällöin elinympäristön häviäminen ja pirstoutuneisuus vaikuttaa lajin leviämiseen ja säilymiseen. Tummaverkkoperhosen ongelmana onkin ilmeisesti sopivien niittyjen väheneminen tukkeutumisen takia, kasviahan kyllä riittää.

Lajia on joitakin hajatapauksia lukuunottamatta tavattu koko maassa vain Kristiinankaupungin ja Tampereen seuduilta. Täällä sen

ydinalueita ovat nykyään Aitolahki, Teisko ja Orivesi, kun sitä aiemmin tavattiin laajemmallakin. Alue on siis supistunut, mutta onneksi taantumisen on saatu pysäyttämään etenkin Pirkanmaan ympäristökeskuksen toimien ansiosta. Ilahduttavaa oli lajin löytyminen kesällä 2019 uudelta paikalta Kangasalan Mäyrästä.

Kirjopapurikko (*Lopinga achine*): Myös tämä laji on erittäin uhanalainen, rauhoitettu ja kiireellisesti suojeltava.

Se lentää heinäkuun alussa, on toukkana elo–toukokuussa heinäkasveilla (Poaceae), kuten nurmilauhalla (*Deschampsia cespitosa*), sekä sarakasveilla (Cyperaceae), talvehtii keskenkasvuiseena ja koteloituu touko–kesäkuussa.

Elinympäristöä ovat korpimaastot, tuore- tai kosteapohjaiset kuusi- ja sekametsät. Tavataan usein soiden läheisyydessä, heinäisillä ja ruohoisilla aukko- ja kolkkoilla. Laji on vaikeasti havaittava, mutta tulee helposti syötille.

Valtakunnallisesti lajia tavataan Kaakkois-Suomen ohella Pirkan-

maalla, etenkin Valkeakoskella ja Sahalahdella, missä sitä havaittiin viimeksi vuosina 2012–2015.

Suomennunnamittari (*Baptia tibiale fennica*): Tämä mittariperhonen on erittäin uhanalainen ja kiireellisesti suojeltava.

Se lentää kesäkuun alkupuolelta heinäkuun alkuun kosteapohjaisissa kuusi- ja sekametsissä sekä hakkuuaukioilla, joissa aluskasvillisuutena on toukan ravintokasvia, konnanmarjaa (*Actaea spicata*). Perhosen voi usein aurinkoisena päivänä tavata istumassa kukilla teiden ja polkujen varsilla sekä aukkioiden reunamilla.

Vanhoina aikoina laji oli laajalti levinnyt Etelä-Hämeessä lähes jokaiseen lehtomaiseen konnamarjapaikkaan, jossa oli mielellään myös kuusia.

Lajin alue on huolestuttavasti supistunut ilmeisesti seurauksena metsänhoidollisista toimenpiteistä. Nykyään sitä tavataan koko valtakunnassa lähes yksinomaan Kangasalan Pelisalmen ja Majalahden sekä Sahalahden kirkon välisillä alueilla. □

LUONNONPERINTÖSÄÄTIÖ vuodesta 1995

HAASTATTELU JORMA MÄNTYLÄ

Kurikanlehdon 14 hehtaarin laajuinen yksityinen luonnonsuojelualue sijaitsee Sahalahden Kellossa, noin kilometrin päässä Längelmäveden rannasta. Metsän myi Luonnonperintösäätiölle eläinlääkäri Sirkka Pyhälä.

Luonnonperintösäätiö on **Pentti Linkolan** 1995 perustama säätiö, jonka tehtävä on lahjoitusvaroin ostaa Suomen luonnonsuojelualueita ja rauhoittaa ne pysyvästi luonnonsuojelulla. Säätiö toimii koko maassa, toimisto sijaitsee Hämeenlinnassa.

Suojelujohtaja **Anneli Jussila** vastaa alueiden hankinnasta eteläisessä Suomessa. Hän kertoo säätiön toiminnasta.

– Olen ollut perustamassa säätiötä Pentti Linkolan kanssa ja mukana toiminnassa alusta asti. Ensimmäisenä vuonna 1990-luvulla olin vapaaehtoinen avustaja ja Pentin henkilökohtainen varajäsen hallituksessa. Sitten paikallinen osapäiväinen

toiminnanjohtaja 2000-luvun alkuvuosina, kunnes siirryin kokopäiväiseksi. Pitkään säätiössä oli vain muutama työntekijä. Nyt tilanne on muuttunut, on jo kymmenkunta työntekijää ja tällä hetkellä olen suojelujohtaja, jonka tehtävänä on koordinoida säätiön aluekauppoja. Meillä on nyt johdossa kaksi henkeä ja muuta henkilökuntaa kahdeksan, eikä sekään tunnu riittävän kun työmäärä kasvaa vuosi vuodelta.

Miten Luonnonperintösäätiö eroaa Metso-ohjelmasta?

– Teemme yhteistyötä Elyjen kanssa, emme kilpaile keskenämme. Luonnonperintösäätiö täydentää monin tavoin Metsoa, joka on valtion suojelutoimintaa, muun muassa siinä että säätiö voi paremmin osallistua tarjouskilpailuihin sekä ostaa myös muita luontotyyppisiä kuin metsää - myös soita, perinnebiotooppeja, kallioalueita, vesistöalueita,

Säätiön toiminta on vapaampaa ja joustavampaa. Säätiö voi ostaa myös kokonaisia maatiloja peltoineen ja jopa rakennuksineen (jos rakennuksille ei tule erityisemmin hintaa) ja suojella metsät sekä myydä rakennukset pois tai jättää ne luonnon huomaan. Aika usein arvokas vanha metsä sijaitsee juuri tilakokonaisuudessa, josta valtion on mahdoton saada sitä hankittua. Säätiöllä ei ole tarjota verotusetua joka kuuluu kauppaan valtiolle myydessä, mutta toisaalta taas hintapolitiikkamme ei ole niin säädeltyä kuin valtiolla. Ely-keskus voi myös korvata puuston suojelun ja maapohja jää tällöin itselle. Luonnonperintösäätiö aina ostaa alueet maapohjineen.

– Luonnonperintösäätiön suojelualueet ovat aina pysyviä, kun taas valtiolla ne ovat joissain tapauksissa määräaikaista. Säätiön suojelualueet ovat kaksinker- taisessa turvassa, niitä suojaa sekä ⇒

säätiölaki että luonnonsuojelulaki, eivätkä ne ole riippuvaisia hallitusten vaihteluista ja määrärahoista. Metso-ohjelmalla on kestoja, se tulee päättyämään jossain vaiheessa. Säätiön tarkoituksena on pysyvä, jatkuva toiminta. Säätiön kautta kansalaisilla on suora vaikutusmahdollisuus luonnonsuojeluun – säätiölle lahjoitetuilla varoilla ostetaan metsää jonka laatuun ja sijaintiin lahjoittaja voi halutessaan vaikuttaa. Valtion suojelutyön takana on poliittisesti säädelty monitasoinen mekanismi.

Luonnonperintösäätiöllä on suojelualueita Valkeakoskella ja Kangasalla. Millä perusteella ne on valittu?

– Alueet ovat keskenään melko erilaisia, mutta kaikissa on huomattavia luontoarvoja. Valkeakosken Metsolassa on puustoisia pikkusoita ja vanhaa sekametsää, samoin kuin liito-oravareviiri tai kaksi; äskettäin ostetussa Myllyniityssä virtaa upea pikkujoki, samoin sielläkin on useassa kohdin liito-oravan jälkiä ja pesäpuita. Valkeakosken seutu tuntuisi olevan vahvaa liito-oravan elinaluetta. Kangasalan Korpivainiossa on monimuotoinen, monikerroksinen metsä josta on löytynyt useita harvinaisia kääpiä. Kurikanvuoren rinteille levittäytyy Pentti Linkolan muistolehto, jossa on useita eri luontotyyppisiä, myös lehtomaisia osia joissa kasvaa metsävaahteraa ja -lehmusta. Kurikanvuoren metsässä on todella suuria, jopa 35-metrisiä puita ja se on myös hyvin kaunis metsä.

Aiheuttaako yksityismetsän suojelu taloudellisia menetyksiä omistajalle?

– Jos alueestaan hakee korvauksen Elyltä tai myy sen Luonnonperintösäätiölle, metsän suojelusta saa usein saman tai enemmän minkä saisi myydessään metsän hakattavaksi. Suojeluratkaisussa ei tule myöskään jälkikustannuksia, kuten istutuskuluja.

– Kiinnostuneen metsänomistajan kannattaa olla yhteydessä Ely-keskukseen tai Luonnonperintösäätiöön. Metsästä voi tosiaan saada valtiolta korvauksen myös siten, että maapohja jää itselle ja puuston suojelu korvataan. Säätiö ostaa metsät maapohjineen. Jos taas jatkaa metsätalouden puitteissa, yksi hyvä vaihtoehto on jatkuva kasvatusta tai muu tapa hoitaa metsää peitteisenä ilman avohakkuita. □

Kurikanlehtoa lokakuussa 2021.

Kun metsänomistaja haluaa suojella metsän

HAASTATTELU JORMA MÄNTYLÄ

Pentti Linkolan muistolehto syntyi Sahalahden Kurikanvuorelle, kun omistaja ei halunnut hakata puustoa, vaan suojella vanhaa metsää. Eläinlääkäri ja Lempeälän Ympäristönsuojeluyhdistyksen puheenjohtaja **Sirkka Pyhälä** myi perintönä saamansa metsän *Luonnonperintösäätiölle*. Toinen vaihtoehto olisi ollut *Metso*-ohjelma.

Aiheuttaako yksityismetsän suojelu taloudellisia menetyksiä omistajalle?

– Riippuu kohteesta. Jos kyseessä on lehtimetsävaltainen tai ”roskapuuta kasvava” lehtotyyppinen maasto, *Metso*-korvaus alueen keskimääräisen puutavaran kuutiokannan perusteella on oikein kilpailukykyinen summa, kun otetaan huomioon vielä verottomuus. Sen sijaan metsäasiantuntija varoitti, että *Metso*-korvaus komeista havutukkipuista ei ole lähelläkään kaupallista rahallista arvoa.

– Luonnonperintösäätiö joutuu usein ostamaan tarjouskilpailun kautta alueita, ja Pirkanmaalla metsät ovat erittäin haluttuja sijoituskohteita. Itse olin tyytyväinen siihen, että saamani hinta oli kutakuinkin sama kuin perinnönjaoissa todettu kyseisen alueen rahallinen arvo. Luonnonperintösäätiön maksama hinta on veronalaista. Tässä tapauksessa metsämaan perukirjaan merkitty arvo per hehtaari vähennetään myyntihinnasta, jolloin verosta ei tule kohtuutonta. Toivottavasti!

Mistä tuli idea tehdä Kurikanvuoresta yksityinen luonnonsuojelualue?

– Koko asia, että olen yhtenä perijänä Yli-Keskisen tilan suhteen, tuli yllättäen eteen enoni lesken kuoltua vuonna 2018. Onneksi pääsin tutustumaan Kurikanvuoren maisemiin samana syksynä metsänhoitoyhdistyksen paikallis-asiantuntijan kanssa. Olen sittemmin käynyt lukuisia kertoja tuota metsää samoilemassa. Joka kerta olen törmännyt

johonkin kiinnostavaan ja erikoiseen ”luonnonihmeeseen”.

– Erikoisen profetia oli puhelu alkuvuodesta 2019 **Tuomas Bährendin** kanssa. Hän kertoi äskettäin käyneensä kyseisessä metsässä ja havainneensa, että ”siellä kasvaa niitä Linkolan puita”. Kun Bährend menehtyi sairauteen muutaman kuukauden kuluttua, hänen sanansa tuntuivat erityisen merkityksellisiltä. Toinen ilmeisempi syy tietysti oli, kun pääsin perikunnan jäsenenä kirjautumaan sähköisiin metsävaratietoihin, ja toistakymmentä hehtaaria Kurikanvuoren länsilapetta oli merkinnällä ”mahdollinen *Metso*-kohde” kauko-kartoitusaineiston perusteella.

Mietitkö Luonnonperintösäätiön ja Metso-ohjelman eroja?

– Olin heti alkuasetelmissa, kun älysin irtautua perikunnan suunnitelmasta tehdä iso päätehakuu samantien, ja ilmaisoin tahtonani saada osittaisessa perinnönjaoissa parikymmentä hehtaaria metsää, erittäin innostunut *Metso*-ohjelmasta. Kerron myös Metsä-Kuultlostosta, joka on jo vuosikymmeniä sitten erilleen lohkoitettu metsätila Jaalantien alussa. Sekä **Jukka Ruutiainen** että **Kaj Koivisto** näyttivät vihreää valoa tämän viitisen hehtaarin perintöosani *Metso*-rauhoitukseen, ja tämä toteutuikin jo pari vuotta sitten sujuvasti, kyseessä on lehto.

– Suru ja pettymys oli sen sijaan, että asiantuntijat ilmoittivat vuonna 2019 Kurikanvuoren osalta yksiselitteisesti ”ei täytä *Metso*-kriteerejä”. Liian talousmetsämäinen, ja liian vähän lahoppua ja ehkä runkolukuja per hehtaari, jos oikein muistan. Onneksi asia järjestyi lopulta toista kautta. Olin suonut hirvenmetsästysoikeuden säilyvän paikallisella metsästysoikeudella, kuten enoni aikanaan. Luonnonperintösäätiön metsissä on ankarammat rajoitukset metsästyksen suhteen, jopa yöpymienkin on kielletty.

Sirkka Pyhälä Kurikanvuoren metsässä.

Millaisia kokemuksia sinulla on Luonnonperintösäätiöstä?

– Aluksi oli tavattoman vaikeaa saada heidän edustajaansa käymään paikan päällä. Selkeästi tämän vuoden aikana asiat ovat lähteneet rullaamaan paremmin, kun **Anneli Jussilan** avuksi on tullut lisää väkeä Luonnonperintösäätiön käytännön toimintaan. Anneli osoittautui myös timantinkovaksi liikenaiseksi mitä hintaneuvotteluihin tulee, mutta loppu hyvin kaikki hyvin. Itse kaupantekoprosessi oli nopea, vaioton ja miellyttävä.

Jos yksityinen metsänomistaja kiinnostuu metsänsä suojelusta, mitä hänen kannattaa tehdä?

– Metsäkeskuksesta saa hyviä neuvoja ja tarvittaessa käynnin maastoon. *Metso*-suojelun voi tehdä myös määräaikaikaisena kymmeneksi vuodeksi kerrallaan, jos ei ole ihan varma päätöksestä. Tällöin korvaussummakin luonnollisesti on pienempi. On muitakin tahoja, joiden kautta voi saada metsänsä suojeluun. Luonnonperintösäätiö toimii tällä hetkellä näistä merkittävimpana. PLUPS toimii Päijänteen rantojen ja lähialueen suojelussa samoin. □

JORMA MÄNTTÄ

Valtuustoaloite 16.8.2021

Luonnonsuojelun alueen perustaminen Pitkäjärven ranta-alueille

Ilkon ja Liutun alueita kaavoitetaan parhaillaan tiiviisti Vatialassa. Myös ranta-alueille on osoitettu lisärakentamista, mikä aiheuttaa riskin Pitkäjärven rehevöitymiselle ja alueen luontoarvojen näivettymiselle. Alueella sijaitseva jääkaudella muodostunut 40 metrin kalliojyrkäne on mykistävä. Alueella on runsaasti uhanalaista tai harvinaista kasvillisuutta, eläimiä, sekä luontotyyppisiä, jotka ovat vesilain, metsälain ja luonnonsuojelulain suojelemissa. Pitkäjärvi on pieni ja herkkä rotkojärvi, jonka vedenviipymä on verrattain pitkä johtuen pienestä valuma-alueesta. Järvi on siis erityisen altis kärsimään ravinnekuormituksesta. Ongelmia aiheuttaa esimerkiksi epäpuhtaat hulevedet.

Valtuuston vuonna 2014 hyväksymässä Vatialan osayleiskaavan selostuksessa otetaan kantaa alueen luontoar-

voihin toteamalla, että koko Pitkäjärven pohjoisosan ranta-alue on arvokasta luontokohdetta kalliorinteineen ja liito-oravametsineen. Osayleiskaava tunnistaa jo nyt ranta- ja kallioalueiden tärkeyden merkinnöillä luo-1, luo-2 ja ge-1. Liito-oravan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulain nojalla kielletty, joten luonnonsuojelun alueen perustamiselle on tältäkin osin tarvetta. Uusin liito-oravaselvitys on tehty tänä vuonna Pitkäjärven asemakaavan nro. 850 alueella. Suora lainaus selvityksen tuloksista: ”Keväällä 2021 Pitkäjärven rantametsä on edelleen liito-oravan käytössä, ja metsikkö sopii hyvin liito-oravan elinympäristöksi. Alueelta löytyi liito-oravan papanoita yhteensä 18 puun tyveltä, yhden puun latvasa oli myös mahdollinen risupesä.”

Likainen hulevesi saastuttaa Pitkäjärveä, jonka laskennallinen viipymä on 2,4 vuotta.

Pitkäjärven kallioiden huomioon otaminen Pirkanmaan maakuntakaavan taustaineistoihin kuuluvassa selvityksessä (Anne Lindholm 2015: Pirkanmaan arvokkaiden kallioalueiden nykytilan selvitys 2015). Tässä selvityksessä Pitkäjärven kallioiden mainitaan valtakunnallisesti merkittävänä kallioalueena (arvoluokka 4). Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat (luokat 1–4) osoitetaan Pirkanmaan maakuntakaavassa 2040 arvokkaina geologisina muodostumina. Kyseisillä alueilla on inventoinneissa arvioitu olevan ”maaineslain 3 §:n tarkoittamaa kaunista maisemakuvaa, luonnon merkittäviä kauneusarvoja ja/tai erikoisia luonnonesiintymiä”. Maakuntakaavan mukaan arvokkaat kallioalueet tulee ottaa huomioon suunniteltaessa näiden alueiden maankäyttöä.

Ilkon jylhässä kallioseinämässä ja sen läheisyydessä on lähteitä ja noroja, joita tulisi sekä vesiensuojelun, että luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen näkökulmasta vaalia. Paljolti lähteiden ansiosta alueella on harvinaista kalliokasvillisuutta ja biotooppeja. Koska lähteet ovat yhteydessä toisiinsa, on ennalta-arvaamatonta miten yhden lähteen läheisyyteen rakentaminen tyrehdyttää muitakin lähteitä esimerkiksi

järven pohjassa. Lähteiden merkitys Pitkäjärvi-Kaukajärvi-kokonaisuuden vedenlaatuun on suuri.

Kangasalan luonto ry on luontokäynnillä havainnut kallioalueella runsaasti pienipiirteisiä geologian rajaamia arvokkaita kohteita. Aiemmat selvitykset alueen kasvillisuudesta suositellaan päivitettäväksi luontokartoituksella. Lisäksi todetaan alueen täyttävän luonnonsuojelulain 10 §:n tarkoittamat luonnonsuojelun alueen perustamisen yleiset edellytykset.

Ilkko ja Liuttu ovat houkuttelevia ja luonnonläheisiä asuinalueita. Mikäli alueen kuormitus tulevaisuudessa lisääntyy raskaan rakentamisen myötä, alueen kiinnostavuus, luonnon monimuotoisuus, virkistyskäyttö ja maisemalliset arvot heikentyvät.

Heikennyksien vastapainoksi tulee suojella jäljelle jääviä arvokkaita alueita, jotka samalla tarjoavat sekä lähiseudun että koko Kangasalan asukkaille luonto- ja maisema-arvoiltaan koko Suomenkin mittakaavassa poikkeuksellisen hienon ja helposti saavutettavan lähiluontokohteen.

Lisäksi yhdessä Kisapirtin alueen kanssa Pitkäjärven itäpäähän rotkolaakso muodostaa poikkeuksellisen monipuolisen ja jylhän, Aulangon tai Helvetin-

kolun tyyppisen luontokokonaisuuden, joka voisi toimia jatkossa tärkeänä matkailuvalttina alueella.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen on sukupolvellemme merkittävimpiä tehtäviä. Mikäli Pitkäjärven luonnolle ei anneta sille kuuluvaa arvoa, on vaarana, että alueen monimuotoinen ja rikas luonto sekä järven elinvoima katoaa lopullisesti.

Me oloitte allekirjoittaneet valtuutetut esitämme, että Kangasalan kaupunki ryhtyy toimenpiteisiin luonnonsuojelun alueen perustamiseksi Pitkäjärven etelä-, itä- ja pohjoisosien alueille niin, että se kattaa järven ranta-alueet lähialueineen mahdollisimman pitkälle kohti Liutun asuinalueita. Kartoitus suoritetaan Vatialan osayleiskaavan rajaamalle Kangasalan etelän puoleiselle alueelle. Toimenpiteissä turvataan yksityisten maanomistajien oikeudet.

Tämä aloite liittyy aiemmin vuonna 2021 tehtyyn Kaukajärven-Pitkäjärven luonnonsuojelualoitteeseen tarkoituksena saada ehdotetuista luonnonsuojelualueista yhtenäinen ja tarkoituksenmukainen kokonaisuus.

Vihreä valtuustoryhmä Vasemmistoliiton ryhmä

Ilkko ennen ja jälkeen rakentamisen. Pitkäjärven ja Ilkon aluetta kuormittaa raskaan rakentamisen. Ilkontie 24:ssä on tuhottu kymmenien metrien matkalta Pitkäjärven jyrkkää kalliorinnettä.

EELIS PULKKINEN

Muistoja luonnonsuojelun uranuurtajasta ja valtakunnan toisinajattelijasta

SIRKKA PYHÄLÄ

Anneli Jussilan kirjan alaotikkko ”elämää toisinajattelijan kanssa” kertoo näkökulmasta, joka syntyi kirjoittajan satumalta tutustuttua toukokuussa 1989 linturetkellä **Pentti Linkolaan**. Kesäkuun 1989 mökkivierailu Sääksmäelle oli alku rakastumiselle ja pitkäaikaisen parisuhteeseen. Intiimi suhde muuttui ystäväydeksi ja työtoveruudeksi *Luonnonperintösäätiössä*.

Monet Linkolasta julkaistut tekstit ovat olleet ulkokohtaisia perustuen joko julkiseen imagoon 1900-luvun lopun tunnetuimmasta toisinajattelijasta tai pohjautuen päiväkirjoihin, joihin Pentti ilmeisesti vuodatti turhautumistaan ja synkkien hetkien tunnelmia. Jussila ei tunnistanut tuntemaansa ihmistä noista teksteistä, vaan halusi käsitellä aihetta omakohtaisesti osana 2020 kuolleen Linkolan jättämien muistojen dokumentointia ja surutyötä.

VÄLITTÄVÄ JA HERKKÄ IHMINEN

Alussa kuvaillaan tarkoin Sääksmäen Ritvalassa sijaitsevaa kalastajan pientilaa, lähimaastoja, luonnonolosuhteita, peltoviljelyä, hapankaalin tekoa ja muuta konkreettista. Jos odottaa kiinnostavia juttuja Linkolan intiimielämästä, varmaan laskee kirjan kädestään melko nopeasti. Anneli on hienovarainen ja tahdikas kertoja. Keltaisen lehdistön tyylisiä paljastuksia ei ole.

Linkolasta muotoutuu kuva välittävänä, herkkätuntoisena ihmisenä, joka

on myös hyvä kuuntelija. Synkän erakon imago osoittautuu virheelliseksi. Päinvastoin, varsinkin 50–60-vuotiaan Linkolan mökissä tuntuu käyneen loputon vierailijoiden virta lähes päivästään toiseen.

Lukija ihmettelee missä välissä Vanajaveden kuhat soudetaan maihin, perataan ja myydään hulinan keskellä. Ainoastaan joskus, kun vierailijoita tuli pihaan kesken kiireisimmän kalastusesongin, Linkola joutui heitä kääntämään pois. Saattoipa joku kuuluisa taiteilijakin päätyä soutajaksi kalastajan apuna. Se oli ehto vierailuvälillä verkkokalastuksen ollessa käynnissä.

Ison laatokkaveneen soutaminen ei ollut lastenleikkiä, vaan vaati voimaa ja taitoa. Anneli sai kehuja Penttiltä hyvästä aihetta omakohtaisesti osana 2020 kuolleen Linkolan jättämien muistojen dokumentointia ja surutyötä.

Kirja on jaoteltu neljään aihealueeseen, ja viimeisessä osassa *Himmeän hehkun maa* Anneli kertoo samoiluista Lapin tietöillä erämaataipaleilla ja rajantakaisessa Karjalassa.

LUONNON TUHO AIHEUTTI SIETÄMÄTÖNTÄ TUSKAA

Kolmas osa *Aate* ja aika taustoittaa ympäristöliikkeen syntyä Kekkonen aikakaudella. Linkolalaisuus yhdistyy aikaisempien vuosisatojen luonnonsuo-

jeluatteen pioneereihin ja romantiikan aatepohjaan.

Pentti Linkola todetaan **Kauko Kämäräisen** kirjassa ”Linkola, oikeinajattelija” koulukunnattomaksi, oppisuunnattomaksi ja perinteettömäksi yksityisajattelijaksi, jolle ainoastaan omakohtainen havainnointi luonnon tilasta ja ihmiskunnasta merkitsivät totuutta. Valtakuntamme vaurastumisen, teollistumisen ja kaupungistumisen yhteydessä tapahtuvat muutokset, jotka sekä kasvattivat suomalaisten hyvinvointia että tuhosivat alkuperäistä monimuotoista luontoa, aiheuttivat Linkolalle ajoittain lähes sietämätöntä tuskaa.

Jopa lainvastaisiin keinoihin turvautuminen oli lähellä Inarin ikimetsien hakkuukiistassa. Tilanne ratkesi rauhallisesti osittain kirjailijan ansiosta.

LOPPUUN SAAKKA KOTONAAN

Loppuvuosinaan Linkola seestyi kapinallisesta alistuneeksi, kohtalonsa ja maailmanmenon hyväksyneeksi vanhukseksi, joka piti virrenveisuusta ja liittyi takaisin kirkkoon. Hän asui loppuun asti rakasta mökkiään. Kotisairaanhoido kävi kahdesti päivässä huolehtimassa muun muassa sokeita poteneesta yli 80-vuotiaasta, kuulonsa ja liikuntakyvyn heikentymistä surevasta miehestä. Loppu tuli yöllä kotikuusen alla omassa sängyssä, mikä oli Annelin mielestä hyvä armelias kuolema.

Anneli Jussila: Pentti Linkola ja minä. Minerva kustannus 2021, 221 sivua.

KYKY HAVAINNOIDA JA HURMIOITUA

Kirjan parasta antia ovat kuvaukset luontoretkistä ja kokemuksista. Linkolalla oli kyky sekä lintutieteilijän tarkkuudella havainnoida ympäristöään että vaipua älyllisestä työskentelystä vapautuneeseen, hurmioituneeseen tilaan erityisen puhuttelevissa luonnonympäristöissä, joita yhdisti ihmiskäden vaikutuksen puuttuminen. Rajantakaisen Karjalan himmeän vihreän hehkun maat lehtoineen ja lintuineen olivat hänelle suuri elämys.

Anneli Jussila nostaa esille muun muassa saksalaisen metsänhoitajan **Peter Wohllebenin** kirjan *Puiden salattu elämä*. En ole varma kummalta kirjailijalta on ajatus siitä, että puiden keskinäinen kommunikaatio istutetussa yhden puulajin nuorena metsässä ei ole harmonista, vaan ”kuuluu avunhuutoja”, mikä taas vaikuttaa ihmismielen asteeseen erityyppisissä puustoisissa ympäristöissä.

ANKEA ISTUTUSMETSÄ

Kävin kerran Penttöjärven suunnalla kuulostelemassa, olisiko tässä metsä, jonka haluaisin omistaa. Istutusmetsä oli yhtä puulajia ja ikäluokkaa, kangas oli ojitettu aikoinaan ja metsänhoidollisesti harvennushakkuuta vailla. Mikä ankea tunnelma siellä havujen varjossa vallitsikaan. □

Kaipaamme sähköpostiosoitteita

Haluatko Kangasalan luonnon tiedotteita sähköpostitse? Voit ilmoittaa sähköpostiosoitteesi osoitteeseen: markku.valimaa@kolumbus.fi. Oma osoitteesi ei näy tiedotteissa muille.

Omia jäsentietoja voi muuttaa myös osoitteessa: rekisteri.sll.fi/jasentiedot/

Liity netissä Luonnonsuojeluliittoon

Luonnonsuojeluliiton jäsenenä suojellet suomalaista luontoa niin Kangasalla kuin koko Suomessa. Pääset mukaan retkille, tapaat muita luonnonystäviä ja saat jäsenlehden.

Jäsenmaksu on 38 euroa vuodessa, opiskelijoilta 28 euroa ja varsinaisen jäsenen kanssa samassa osoitteessa asuvalta perheenjäseniltä 15 euroa. Jäsenmaksu on voimassa vuoden loppuun saakka. Joulukuun 2021 aikana liittyvät ja jäsenmaksunsa maksavat jäsenet ovat vuoden 2022 uusia jäseniä ja saavat jäsenedut heti käyttöönsä.

www.sll.fi/tule-mukaan/liity/

Suomen luonnonsuojeluliitto

Kangasalan luonnon toimintaa 2021

Kangasalan luonto ry:n toimintaa on leimannut vuonna 2021 yleisötapahtumien vähäinen määrä. Koronapandemian takia järjestettiin vain kaksi yleisötapahtumaa. Lausuntoja ja muistutuksia on annettu entiseen tapaan.

Luonnonkukkien päivän retki järjestettiin sunnuntaina 20.6. Kirkkojärven Kuohunlahdella. Heikki Toivosen vetämällä retkellä teemalaji oli keltakurjenmiekka, jota Kuohunlahdessa kasvaa runsaasti. Suomen luonnonpäivänä 28.8. järjestettiin 25 hengen voimin luontokävely Ilkon ja Pitkäjärven alueella. Yhdistys osallistui myös Pelastetaan Pitkäjärvi -adressin kokoamiseen. Tampereen ev.lut. seurakuntayhtymälle luovutettuun adressiin kertyi 2503 nimeä.

Vuosikokous pidettiin helmikuussa Raikussa. Hallituksen kokouksia on pidetty kolmesti vuonna 2021. Kokouk-

set ja yhteydenpito toteutettiin osittain sähköpostitse.

Yhdistyksen jäsenmäärä on pysynyt ennallaan.

Kangasalan Raikun kylätalolla pidetyssä vuosikokouksessa 28.2.2021 puheenjohtajaksi valittiin **Markku Välimaa**. Hallituksen jäseniksi valittiin **Jorma Mäntylä** (varapi), **Tuija Lahti** (siht), **Hannu Majava**, **Tony Lähde**, **Kari Sipilä**, **Tuula Korsi**, **Sina Isokallio** ja **Heikki Toivonen** sekä varajäseneksi **Reetta Vuorio**. Toiminnan-tarkastajiksi valittiin **Esko Virtanen** ja **Irma Koho** sekä heille varahenkilöiksi **Petri Saario** ja **Kalevi Lepo**. Taloudenhoitajana jatkoi **Tuula Säpyskä**.

Vuotuinen Suojelun kärki -kiertopal-kinto päätettiin antaa Metsäkeskuksen palveluksessa toimivalle Jukka Ruutiäiselle, joka on erinomaisella tavalla tuonut esille luonnon monimuotoisuuden huomioimisen metsien käsittelyssä.

Hallituksen jäsenet ovat tehneet työtään vapaaehtoisesti palkatta oman toimen ohella. Tapahtumat sekä erilaiset lausunnot, muistutukset ja valitukset on tehty priorisoiden. Vuonna 2021 annettiin lausunto Kuhmalahden rantaosayleiskaavaluonnoksesta nro 32, asemakaavasta 861 Kuuselantie sekä laadittiin vetoamus Kangasalan elinympäristölautakunnan hyväksymän kaavan 850 (asemakaavan laatiminen Liutussa kortteleissa 955 ja 956) kumoamiseksi ja palauttamiseksi valmisteluun. Yhdistys teki yhden tutkintapyyntöä poliisille huomattavasta ympäristön pilaamisesta Ilkontie 24 rakennustyömaalla.

Kangasalan luonto on avustanut luonnonsuojelualue-aloitteissa ja osallistunut maastokäynteihin. Jäsenistöä on tiedotettu luonnonsuojelua koskevista tapahtumista, kyselyistä ja adresseista.

Kiitos, kun lajittelet!
www.lajittele.se

Kangasalan luonto ry VUOSIKOKOUS

Kangasalan luonto ry:n vuosikokous pidetään **sunnuntaina 27.2.2022 kello 13** Raikun kylätalolla (Raikuntie 97, 36520 Raikku).

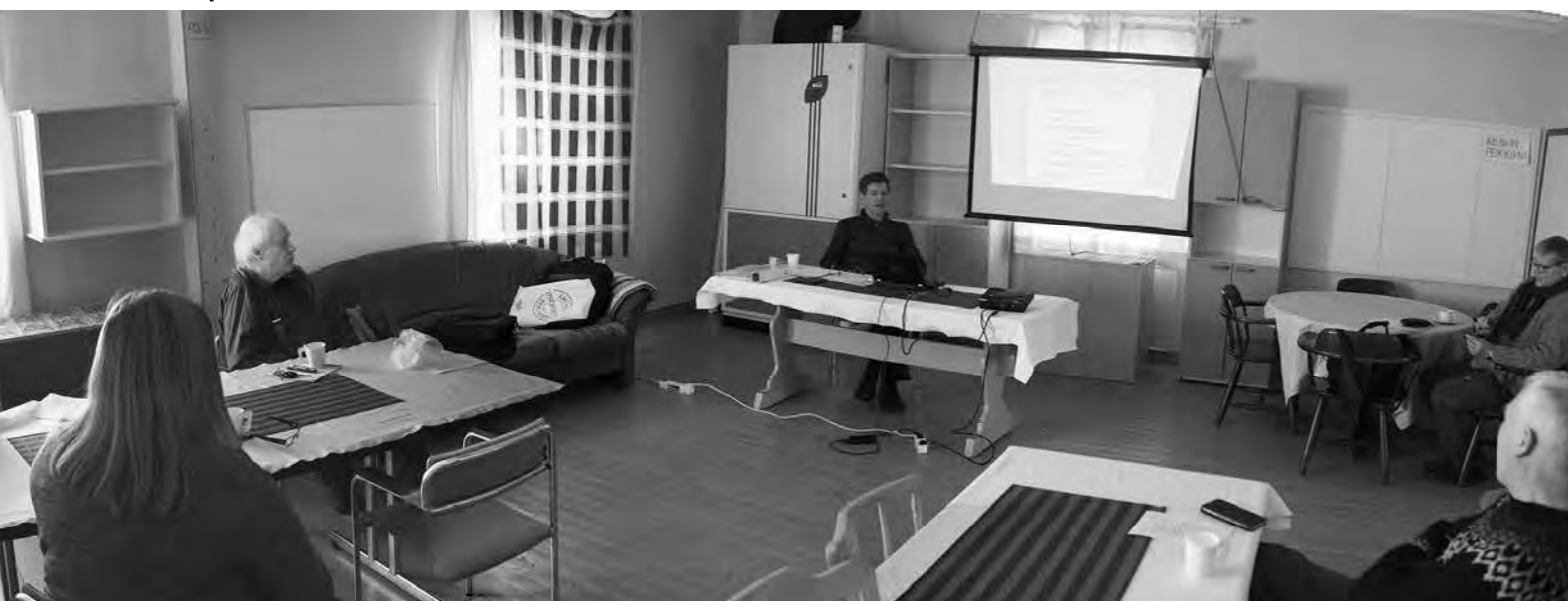
Esillä vuosikokousasiat.

Kahvitarjoilu – tervetuloa!

Hallitus

Kangasalan luonto ry vuosikokous pidettiin helmikuussa Raikun kylätalolla huomattavin turvavälein.

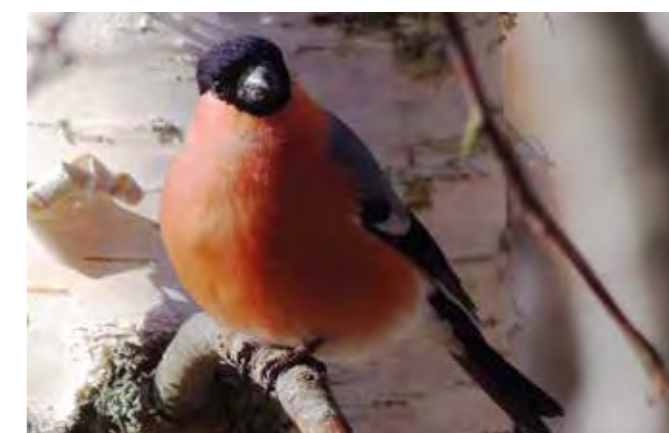
Uusi studiotila Pikonlinnassa

Valokuvaukset ammattitaidolla!

www.studioreettamuranen.fi

040 757 2435

*Kangasalan luonto ry
toivottaa Hyvää Joulua!*

visitkangasala.fi/retkella

Aina lähelläsi

Kangasalan Sanomien kätevässä sovelluksessa jatkuvasti päivittyvä uutisvirta ja näköislehdet tilaajalle. Ilman tilaustakin käytössä paikalliset tapahtumat, lounaat ja kaupalliset yhteistyöjutut. Lataa sovelluskaupastasi!

Kangasalan
SANOMAT

kangasalansanommat.fi/sovellus

Jouluinen tervehdys

Wääksyn Kartano